

GENÇ MÜTEFEKKİRLER DERGİSİ

JOURNAL OF YOUNG INTELLECTUALS

e-ISSN: 2718-000X

Yıl/Year: 6, Cilt/Volume: 6, Sayı/Issue: 2

Haziran/June-2025

İbn ‘Uneyn’in Hayatı ve Şiirlerindeki Mersiyeler*

The Life of Ibn ‘Unayn and the Elegies in her Poems

Şemsettin UÇKAN

Dr. Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi,
Arap Dili ve Belagatı Ana Bilim Dalı

Dr. Erzincan Binali Yıldırım University, Faculty of Theology,
Department of Arabic Language and Phetoric

semsettin.uckan@erzincan.edu.tr

<http://orcid.org/0000-0003-1018-2410>

Atıf / Citation:

Uçkan, Şemsettin. “İbn ‘Uneyn’in Hayatı ve Şiirlerindeki Mersiyeler”. *Genç Mütefekkirler Dergisi* 6/2
(Haziran/June), 452-477.

<http://doi.org/10.5281/zenodo.15630685>

Yayın Bilgisi/Publication Information

Makale Türü/Article Type: Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi/Date Received: 08.04.2025

Kabul Tarihi/Date Accepted: 25.05.2025

Sayfa Aralığı/ Page Range:452-477

İntihal: Bu makale, intihal.net yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by intihal.net. No plagiarism detected.

Yayıncı / Published by: Nihat DEMİRKOL / TÜRKİYE

* Bu makale, “İbn ‘Uneyn’in Hayatı ve Şiirlerinin Muhteva ve Üslup Bakımından İncelenmesi” adlı doktora tezinin ikinci bölümünün ilgili başlığından faydalanılarak hazırlanmıştır.

ÖZET

Bu çalışmada, 12. ve 13. yüzyıllarda yaşamış olan hiciv şairi İbn ‘Uneyn (1183-1233) ve onun mersiye türündeki şiirleri incelenmiştir. Zengiler ve Eyyubiler döneminde yaşamış olan şair, hiciv kabiliyetiyle ön plana çıkmış; hiciv yeteneğini insanlar üzerinde kullanması sebebiyle de Şam’dan sürgün edilmiştir. Sürgününden sonra, vatanına dönebilmek için dönemin önde gelen isimlerine methiyeler yazarak şiir ve edebî yeteneğini bir araç olarak kullanmıştır. İbn ‘Uneyn, divanında ağırlıklı olarak medih, hiciv, ihvâniyyât ve luğaz türlerinde şiirler kaleme almıştır. Çalışmada, öncelikle İbn ‘Uneyn’in hayatı, edebî kişiliği ve divanının genel özellikleri ele alınmış, ardından Arap şiir geleneğinde önemli bir yere sahip olan mersiye türünün kısa bir tarihçesi sunulmuştur. Mersiye, genellikle önemli şahsiyetler veya şairin kişisel hayatında derin izler bırakan kişiler için yazılan, ağıt niteliğindeki şiirlerdir. İbn ‘Uneyn divanında üç adet gibi kısıtlı sayıda mersiye yer vermiş olsa da bu alandaki etkileyiciliği dikkate değerdir. Son olarak çalışmada İbn ‘Uneyn’in mersiyelerinin yazılma nedenleri incelenmiş ve kasidelerde kullandığı bazı belagat sanatları üzerinde durulmuştur. Şairin mersiyelerinde, klasik Arap edebiyatında yaygın olarak kullanılan teşbih, mecaz, istiare ve mübalağa gibi edebî sanatlardan faydalandığı gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Arap Dili ve Belagati, İbn ‘Uneyn, Mersiye, Kaside, Şiir, Dımaşk

ABSTRACT

This study examines the elegiac poetry of the satirical poet Ibn ‘Unayn (1183–1233), who lived during the Zengid and Ayyubid periods. Known for his sharp wit and talent for satire, he was exiled from Damascus due to his scathing critiques of individuals. In an effort to regain his homeland, Ibn ‘Unayn turned to composing panegyric poems dedicated to prominent figures of his time. His divan primarily consists of panegyrics (madîh), satire (hijâ’), fraternal poetry (ikhwâniyyât), and riddles (lughaz).

The study first explores Ibn ‘Unayn’s life, literary persona, and the general characteristics of his divan. It also provides a brief historical overview of the elegy (marthiya), a significant genre in the Arabic poetic tradition. Elegies are typically lamentations written for notable figures or individuals who had a profound impact on the poet's personal life. Although only three elegiac poems are found in Ibn ‘Unayn’s divan, his contributions to this genre, though limited, are considered powerful and evocative.

Finally, the study analyzes the reasons behind the composition of Ibn ‘Unayn’s elegies and examines the rhetorical devices employed in these qasidas. His elegies make extensive use of classical Arabic literary techniques such as simile (tashbîh), metaphor (majâz), allegory (isti‘âra), and hyperbole (mubâlagha).

Keywords: Arabic Language and Rhetoric, Ibn ‘Unayn, Elegy, Qasida, Poetry, Damascus

GİRİŞ

İnsanoğlunun kendini ifade edebilmesinin en eski ve etkileyici yollarından biri olan şiir, duygu ve düşüncelerin sanatsal bir şekilde dile getirilmesidir. Şiir, sadece bir edebî tür değil, aynı zamanda bir yaşam biçimi, insanın iç dünyasını keşfetme ve ifade etme aracıdır. Özellikle Arap toplumunda şiir, çok erken dönemlerden itibaren edebî işlevinin yanında toplumsal iletişim ihtiyacını gidermeye yönelik bir ifade aracı olarak kullanılmıştır. Toplumların kültürlerini, dokularını yansıtan bir araç olarak şiir, modern dönemde konularına göre beş kategoride ele alınabilir: lirik şiir, epik şiir, didaktik şiir, pastoral şiir ve satirik şiir. Toplumdan topluma farklı karakter ve şekillerde icra edilen şiir, Araplarda Cahiliye Döneminde ve İslam'ın ilk yıllarında çok yaygındı. Özellikle ilimlerin disiplin haline getirildiği Abbasi Döneminde farklı ilimlere ait konuları ezberletme adına kaleme alınan eski dönemde elfiyye, urcûze, manzume gibi isimlerle anılan didaktik şiir tarzı ile birçok eser yazılmıştır.¹ Bu dönemde şiire yatkınlıklarıyla bilinen Arapların, dilsel, fennî ve dinî konuları edebî bir biçim olan şiir diliyle öğretme istekleri sarf, nahiv, belagat, lugat gibi dil ile geometri, astronomi, kimya, matematik, fizik, tıp, mantık gibi sosyal ve fen bilimler ile tefsir, hadis, fıkıh, akait, siyer gibi dini konular ile ilgili manzum eserlerin icrasıyla neticelenmiştir.² Ayrıca Cahiliye döneminin erken kabul edilecek dönemlerinde söylenmeye başlanan şiir, zamanla gelişim göstermiş ve farklı türlere ayrılarak zengin bir edebî sanat olarak öne çıkmıştır.³ Abbasilerden itibaren diğer milletlerle kurulan yoğun ilişkiler her alanda olduğu gibi şiir sahasında da edebî çeşitlilik olarak kendini göstermiştir. Medreselerin inşa edildiği, hadis ve fıkıhın öğretilmesi için çaba sarf edildiği Eyyûbîler dönemi bu etkinin hissedildiği dönemlerden biridir. Bu dönemde şiirin yanı sıra sarf, nahiv, belâgat, dil ve sözlükler alanında çokça telifler yapılmıştır. Bu dönemde Haçlı seferlerinden dolayı şairlere her ne kadar yeterince hediyeler verilmese de birçok alanda şiirlerin yazıldığı bir dönem olarak göze

1 İsmail Durmuş, “Şiir”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 39/144-150; Yusuf Akçakoca, “Arapça’da Didaktik Şiir Üzerine Bir İnceleme “el-Lâmiyyetu'l-Ef’âl Örneği”, *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (PAUİFD)*, 7 (2) 2020: 1393-1416, 1396.

² Ahmet Abdülhadioglu, Arap Edebiyatında Didaktik Şiir (Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2013), 13; Akçakoca, “Arapça’da Didaktik Şiir Üzerine Bir İnceleme “el-Lâmiyyetu'l-Ef’âl Örneği”, 1396.

³ İsmail Araz, “Köklü Bir Geçmiş mi Yoksa Mükemmel Bir Başlangıç mı? Câhiz’in Klasik Arap Şiirinin Tarihi Hakkındaki Görüşlerinin Kritiği”. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11/2 (Eylül 2024), 1022-1042.

çarpmaktadır.⁴ Şiirlerde ele alınan temalara bakıldığında haclı seferlerindeki başarılarından dolayı sultanlar için yazılan methiye şiirleri⁵, sultanlar, vezirler ve âlimlerinin yerildiği hiciv şiirleri⁶, Mısır ve Şam başta olmak üzere önemli şehirlerin tasvir edildiği vasıf şiirleri⁷, Câhiliye döneminden beri şiirin temalarından olan gazel şiirleri⁸ ve gerek yönetenler gerekse yönetilenler ile ilgili alay edici şiirler⁹ olmuştur. Bilmeceleri(luğaz) şiir şeklinde sormak yaygın olmasa da bu dönemde kullanıldığı görülür.¹⁰ Aynı şekilde bu dönemde mersiye şiirleri de dönemin şiir temaları arasında kendine yer bulmuştur.

Bu çalışma, Eyyûbîler dönemi şairlerinden İbn ‘Uneyn’in edebî üretiminin önemli bir parçası olan mersiye kasidelerini incelemeyi amaçlamaktadır. İbn ‘Uneyn, medih, bilmece, hiciv ve ihvaniyyât gibi türlerde birçok eser vermiş bir şair olmakla birlikte, mersiye konusunda yalnızca üç kaside kaleme almıştır. Bu durum, şairin sürgün hayatı sonrası kendisine hamilik eden ve dostluğunu kazandığı bir sultanın varlığından kaynaklanmaktadır. Zira İbn ‘Uneyn’in yazdığı üç mersiyeden ikisi, sultan ve küçük yaşta vefat eden oğlu ile ilgilidir; üçüncüsü ise, kasidede belirtildiği üzere, yine kendisini himaye eden bir vali için yazılmıştır.

Çalışmada İbn ‘Uneyn’in mersiye kasidelerinin yazılış amacı, işlenen temalar ve mersiyelerin edebî değeri üzerinde bir inceleme yapılmıştır. Bunun yanında şairin hayatı, genel olarak divanının özellikleri ve mersiye türünün tarihi serüveni hakkında bilgiler verilmiş, ardından İbn ‘Uneyn’in mersiyeleri kısa bir şekilde tahlil edilmiştir. Çalışma, şairin edebî mirasında mersiyelerin nasıl bir yer tuttuğuna ve bu eserlerin dönemin siyasal ve toplumsal yapısı ile nasıl ilişkilendiğine dair önemli çıkarımlar sunmaktadır. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden betimleme ve analiz yöntemleri kullanılmıştır.

⁴ Ömer Ferrûh, *Târîhu ‘l-Edebi ‘l- Arabî* (Beyrut: Dâru ‘l-‘ilm li‘l-melâyin, 1981), 354.

⁵ Ahmed Ahmed Bedevî, *el-Hayâtu ‘l-Edebiyye fî ‘Asri ‘l-Hurûbi ‘s-Salîbiyye bi Mısır ve ‘ş-Şâm* (Mısır: Mektebetu nahdati Mısır, ts.), 67.

⁶ Bedevî, *el-Hayâtu ‘l-Edebiyye fî ‘Asri ‘l-Hurûbi ‘s-Salîbiyye bi Mısır ve ‘ş-Şâm*, 80.

⁷ Bedevî, *el-Hayâtu ‘l-Edebiyye fî ‘Asri ‘l-Hurûbi ‘s-Salîbiyye bi Mısır ve ‘ş-Şâm*, 83.

⁸ Bedevî, *el-Hayâtu ‘l-Edebiyye fî ‘Asri ‘l-Hurûbi ‘s-Salîbiyye bi Mısır ve ‘ş-Şâm*, 91.

⁹ Bedevî, *el-Hayâtu ‘l-Edebiyye fî ‘Asri ‘l-Hurûbi ‘s-Salîbiyye bi Mısır ve ‘ş-Şâm*, 102.

¹⁰ Bedevî, *el-Hayâtu ‘l-Edebiyye fî ‘Asri ‘l-Hurûbi ‘s-Salîbiyye bi Mısır ve ‘ş-Şâm*, 106-107.

1. İbn ‘Uneyn’in Hayatı

Tam ismi Ebu'l-Mehâsin Şerefuddîn Muhammed b. Nasrillâh b. el-Huseyn b. ‘Uneyn el-Ensârî olan ve İbn ‘Uneyn olarak bilinen şair,¹¹ Dımaşk'ta 9 Şâban 549 (19 Ekim 1154) tarihinde dünyaya gelmiştir.¹² Şairin Havrân¹³ asıllı olduğu ile ilgili bilgiler olsa da kıraât âlimi, tarihçi ve hadis hâfızı İbn Dubeyssî(ö.1239), İbn ‘Uneyn'in kendisine atalarının Kûfe'den geldiklerini ve ensârdan olduklarını söylediğini dile getirmiştir.¹⁴ Şairin ailesinin hangi dönemde Kûfe'den ayrıldıkları meçhul olmakla birlikte, ailenin önce Bağdat'a¹⁵ daha sonra Dımaşk'a yerleştiğine dair bilgiler vardır.¹⁶

Kaynaklarda İbn ‘Uneyn'in evliliğine dair herhangi bir bilgiye ulaşamadık. Ancak şiirlerinden anlaşıldığı kadarıyla Hindistan'da yaşamış bir erkek kardeşi ve bir de kız kardeşinden olma bir yeğeni vardır.¹⁷

Ebu'l-Kasım İbn Asâkir'den (ö. 571/1176) hadis, Ebu's-Senâ Muhammed b. Arslan eş-Şeyzerî'den (ö.565/1169) nahiv ve edebiyat, Kutbuddîn en-Nîşâbü'rî ve Kemâleddin eş-Şehrezûrî'den (ö.572/1099) fıkıh derslerini almıştır. Şair, Bağdat'ta Menûçîhr b. Türkânşah'ın (ö.575/1179) derslerine devam etmiş¹⁸ ve İbn Dureyd'in (ö. 321/933)

¹¹ Ebû Muhammed Zekiyyuddîn Abdulazîm b. Abdilkavî b. Abdillâh Munzirî, *et-Tekmile li-Vefeyâtî'n-Nakale* (Beyrut: Muessetu'r-risâle, 1981), 3/336; Ebû ‘Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. ‘Osmân ez-Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ* (Kahire: Dâru'l-Hadîs, 1427/2006), 591; Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Abdillâh ed-Delcî el-Mısırî Delcî, *el-Felâke ve'l-Meflûkûn* (Mısır: Matba'âtu's-şâ'b, 1322), 94; Ebu'l-Yumn Mucîruddîn Abdurrahmân b. Muhammed b. Abdurrahmân el-Uleymî el-Makdisî el-Hanbelî el-'Uleymî, *et-Târîhu'l-Mu'teber fî Enbâ'i Men 'Aber*, thk. Nuruddîn Tâlib (Suriye: Dâru'n-Nevâdir, 2011), 3/204.

¹² Ebu'l-Abbâs Şemsüddîn Ahmed b. Muhammed b. İbrâhîm b. Ebî Bekr b. Hallikân el-Bermekî el-İrbilî İbn Hallikân, *Vefeyâtü'l-A'yân* (Beyrut: Dâru Sâdır, ts.), 14; Ebû ‘Abdullâh Muhammed b. Sâlim el-Hamevî İbn Vâsıl, *Muferricu'l-Kurûb fî Ahbâri Benî Eyyûb* (Kahire: Dâru'l-kutub ve'l-vesâiki'l-kavmiyye, 1377/1957), 44.

¹³ Ebu'l-Muzaffer Şemsüddîn Yûsuf b. Kızıoğlu et-Türkî el-Avânî el-Bağdâdî Sibt İbnu'l-Cevzî, *Mir'âtu'z-Zamân fî Târîhi'l-A'yân* (Dımaşk: Dâru'r-risâleti'l-'ilmiyye, 2013), 339; Ebu'l-Fidâ İmâduddîn İsmâil b. Şihâbüddîn 'Omer b. Kesîr b. Dav' b. Kesîr el-Kaysî el-Kureşî İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye* (Beyrut: Dâru İhyâi't-turâsi'l-'arabî, 1988), 17/207.

¹⁴ Ebû ‘Abdullâh Muhammed b. Sa'îd İbnu'd-Dubeyssî, *Zeylu Târîhi Bağdâd* (Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî: Beşşâr 'Avvâd Ma'rûf, 2006), 2/136.

¹⁵ Ebû Muhammed (Ebû'l-Abbâs) Takıyyüddîn Ahmed Makrîzî, *el-Mukaffâ'l-Kebîr (et-Târîhu'l-Mukaffâ, el-Mukaffâ fî Terâcimi Ehli Mısır ve'l-Vâridîne ileyhâ)* (Beyrut: Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, 2006), 7/178.

¹⁶ Ömer Musa Bâşâ, *el-Edeb fî Bilâdi's-Şam 'Usûru'z-Zenkiyyin ve'l-Eyyûbiyyîn ve'l-Memâlik* (Dımaşk: el-Mektebetü'l-'Abbâsiyye, 1972), 297-298.

¹⁷ Bâşâ, *el-Edeb fî Bilâdi's-Şam*, 298-299.

¹⁸ Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehebî, *Târîhu'l-İslâm ve Vefeyâtü'l-Meşâhiri ve'l-A'lâm*, thk. Ömer Abdüsselâm et-Tedmurî (Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-'Arabî, 1993), 413.

meşhur sözlüğü *el-Cemhere*'yi âdeta ezberlemiştir. O, on altı yaşında iken şiir yazmaya başlamıştır.¹⁹

İbn 'Uneyn, gençlik yıllarında dönemin yönetici ve sultanlarını metheden şiirler kaleme almış, kendilerinden bir karşılık bulamayınca toplumun her kesimini hicveden şiirler yazmıştır.²⁰ Nitekim dönemin ilim adamları, yöneticileri ve bölge halkı ile ilgili kaleme aldığı hicvedici şiirleri, Dımaşk'ta huzursuzluk oluşturmuş ve en nihayetinde Eyyûbî sultanı Selâhaddin Eyyûbî tarafından sürgün edilmesiyle sonuçlanmıştır.²¹

Şair, Dımaşk'tan sürüldükten sonra Cezîre, Şam, Gazne, Irak, Horasan, Azerbaycan ve Maverâünnehir gibi önemli yerlere gitmiştir. Hindistan'a da giden İbn 'Uneyn, burada bir müddet kaldıktan sonra Yemen'e yerleşmiştir.²² Yemen'de Selâhaddin Eyyûbî'nin kardeşi el-Meliku'l-Muazzam Şemsuddevle Fahrüddîn Tûrân Şâh b. Necmiddîn Eyyûb b. Şâdi (ö.594/1197) tarafından iyi bir şekilde karşılanmış ve orada ticaret yaparak mal-mülk sahibi olmuştur.²³ Yemen'den sonra Hicâz'a giden şair, son olarak Mısır'a gitmiştir.²⁴

Şair, Selâhaddin Eyyûbî'nin ölümüne kadar Dımaşk'a geri dönememiştir. Ancak Selâhaddin'in ölümü ve Dımaşk'ın el-Meliku'l-Âdil'in(ö. 615/1218) hakimiyetine geçmesi ile yirmi yıllık sürgün hayatının bitmesi için Dımaşk sultanına bir kaside yazarak vatan toprağına geri dönmek istediğini bildirmiştir. Sultan onun bu isteğini kabul etmiş ve böylece şairin sürgün hayatı sona ermiştir.²⁵

Dımaşk'ın el-Meliku'l-Âdil'den sonra el-Meliku'l-Muazzâm'ın (ö. 624/1227) eline geçmesi ile İbn 'Uneyn, sultanın önemli adamlarından biri haline gelmiş²⁶ ve vezirlik

¹⁹ Bedevî, *el-Hayâtu'l-Edebiyye fî 'Asri'l-Hurûbi's-Salibiyye bi Mısır ve 'ş-Şâm*, 222.

²⁰ Bâşâ, *el-Edeb fî Bilâdi's-Şam*, 299.

²¹ Şevkî Dayf, *Târîhu'l-Edebi'l-'Arabî* (Mısır: Dâru'l-Me'ârif, 1995), 6/235.

²² Ömer Rıza Kehhâle, *Mu'cemu'l-Muellifîn* (Beyrut: Daru'l-İhyai't-Turasi'l-Arabî, 2002), 12/79/12.

²³ el-Meliku'l-Mueyyed İmâduddîn İsmâil b. Alî b. Mahmûd el-Eyyûbî Ebu'l-Fidâ, *el-Muhtaşar fî Târîhi'l-Beşer (el-Muhtaşar fî Ahbâri'l-Beşer, Târîhu Ebi'l-Fidâ)* (Mısır: el-Matba'âtu'l-Huseyniyye el-Mısıriyye, ts.), 3/158.

²⁴ Ebû 'Abdullâh Yâkût b. 'Abdullâh er-Rûmî Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemu'l-'Udeba' = İrşâdu'l-Erib 'ilâ Ma'rifeti'l-Edîb*, thk. İhsân 'Abbâs (Beyrut: Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, 1414/1993), 2661; Ebû Bekr Ahmed b. Alî b. Sâbit Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd ve Zuyûluhu* (Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-'ilmiyye, 1417), 15/87; Ebu'l-Berekât Kemâluddîn el-Mubârek b. Ebî Bekr Ahmed b. Hamdân el-Mevsîlî İbnu's-Şa'âr, *Ķalâ'idu'l-Cumân fî Ferâ'idu Şu'arâ'i Hâze'z-Zamân* (Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-'ilmiyye, 2005), 5/140; Munzirî, *et-Tekmile*, 3/336.

²⁵ Ebu'l-Mehâsin Şerefuddîn Muhammed b. Nasrillâh b. el-Huseyn b. Uneyn el-Ensârî İbn 'Uneyn, *Dîvânu İbn 'Uneyn*, thk. Halîl Merdem Bek (Beyrut: Dâru Sâdır, ts.), 3.

²⁶ İbnu's-Şa'âr, *Ķalâ'idu'l-Cumân*, 5/140.

makamına getirilmiştir.²⁷ Bu dönemde önemli bir şahıs haline gelerek sultanın değerli dostlarından biri olmuştur. Nitekim mühim işlerde sultan, onun fikirlerine başvurmuş ve yolculuklarında onu yanında götürmüştür. Bu konuda tarihçi İbn Hallikân da (ö.681/1282), İbn ‘Uneyn’in hicrî 623 yılında Erbil’de sultanın veziri ve önemli adamlarından biri olduğunu aktarır.²⁸

İbn ‘Uneyn, el-Meliku’l-Muazzam’dan sonra Dımaşk’ın el-Melik el-Eşref Musâ’nın(ö. 635/1237) hakimiyetine verilmesini eleştirmiş;²⁹ bu sebeple sultan tarafından dilinin kesilmesi istenmiş, lâkin İbn ‘Uneyn’in özür dilemesi ile sultan verdiği bu kararından vazgeçmiştir.³⁰

İbn ‘Uneyn, Dımaşk’ta 1233 yılında seksen bir yaşındayken vefat etmiştir.³¹ Mezarı İbn Hallikân’ın verdiği bilgiye göre Mizze denilen yerde inşa edilen bir camidedir.³²

Şairin Halîl Merdem Bek’in derlediği şiirlerinin yanında, İbn Dureyd’in *Cemheresi*’ni özetlediği *Muhtasaru’l-Cemhere* ve el-Melik el-‘Azîz’in hayatına yer verdiği *et-Târîhu’l-‘Azîzî* eserleri vardır.³³ Ne var ki bu eserler günümüze ulaşmamıştır.

Edebî yönüne bakıldığında İbn ‘Uneyn’in şiir rivayetlerine hâkim, Arap ahbarını bilen ve Arap edebiyatına muttali olan biri olduğu bilinmektedir.³⁴ Şairin şiir ve Arap edebiyatına muttali olmasının yanı sıra; matematik, astronomi, mantık, mühendislik, tefsir ve hadis ilimlerini de bilmektedir.³⁵ Şairin şiirlerinde bu konularla ilgiler izler görmek mümkündür.

İbn ‘Uneyn’in edebî yönüne ilişkin olarak İbn Hallikân, kendisinin şairlerin sonuncusu olduğunu belirtmiş, onunla mukayese edilecek herhangi bir şairin olmadığını dile getirmiştir. Tarihçi, İbn ‘Uneyn’in kaliteli şiirler kaleme aldığını ifade etmekle birlikte, şairin birçok konuda şiir yazabildiğini ve tek bir üslupla yetinmediğini ve bununla beraber

²⁷ Ebû Gays Muhammed Hayrüddîn b. Mahmûd b. Muhammed b. Alî b. Fâris ez-Ziriklî, *el-A’lâm Kamûsu Terâcîmi li-Eşheri’r-Ricâl ve’n-Nisâ* (Beyrût: Dâru’l-İlim li’l-Melâyîn, 2002), 7/126.

²⁸ Zehebî, *Târîhu’l-İslâm*, 412.

²⁹ İbn ‘Uneyn, *Dîvânu İbn ‘Uneyn*, 132.

³⁰ Sıbt İbnü’l-Cevzî, *Mir’âtu’z-Zamân fi Târîhi’l-A’yân*, 301.

³¹ el-‘Uleymî, *et-Târîhu’l-Mu’teber*, 3/205; Ebû’l-Felâh Abdülhay b. Ahmed b. Muhammed İbnü’l-İmâd, *Şezerâtu’z-Zeheb fi Ahbâri Men Zeheb*, thk. Mahmûd el-Arnâvût (Beyrût: Dâru İbn Kesîr, 1986), 767.

³² İbn Hallikân, *Vefeyâtu’l-a’yân*, 18.

³³ İbn ‘Uneyn, *Dîvânu İbn ‘Uneyn*, 18; Rıza Kurtuluş, “İbn Uneyn”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1999), 20/429.

³⁴ İbn ‘Uneyn, *Dîvânu İbn ‘Uneyn*, 17.

³⁵ İbn ‘Uneyn, *Dîvânu İbn ‘Uneyn*, 14.

İbn ‘Uneyn’in iyi derecede edebiyat bilgisi olduğunu ve Arap şiirinin çoğuna hâkim olduğunu da dile getirmiştir.³⁶

Kaynaklarda İbn ‘Uneyn’in iyi bir hiciv şairi olduğu ve yazdığı şiirlerinin ince manalar içerdği belirtilir.³⁷ Aynı zamanda bilmece(luğaz) tahlili konusunda önemli bir isim olduğu şeklinde aktarılır.³⁸

es-Sâhib Ebu’l-Berâkât(ö.653/1256) ise İbn ‘Uneyn’in bilmece tarzı edebî sözleri tahlil eden, türüne az rastlanan şiirler dile getiren, üstün zeka ve temiz bir yapıya sahip ve sağlam iradeli biri olduğunu aktarır. Bununla beraber İbn ‘Uneyn’in bir kimseyi övdüğünde yücelttiğini, yerdğinde ise değerini düşürdüğünü dile getirmiştir. Şiir ravilerinin onun hicivlerindeki eşsizliği naklettiklerini, şayet şairin beldenin önde gelenlerini damgalarsa, okların hedefleri vurması ve şarabın kalplere ulaşması gibi gönüllere ulaştığını dile getirmiştir.³⁹

Şairin edebî yönü ile ilgili son olarak, şair Mısır’da bulunurken Dımaşk şairi sıfatıyla şiir meclislerine iştirak etmiştir. Nitekim İbn ‘Uneyn, Dımaşk’a gitmek üzere Mısır’dan geçerken, orada bulunan şairler kendisi için bir şiir meclisi düzenlemişlerdir. Bu mecliste İbn ‘Uneyn, şairlerle beraber sohbetler ve münazaralar yapmıştır.⁴⁰

Döneminin önemli şairlerinden biri olan İbn ‘Uneyn, birçok konuda şiirler kaleme almıştır. Şair yazdığı şiirleri tek bir kaynakta derlememiş, şiirleri halkın elinde parçalar halinde yaşam bulmuştur. Dımaşk’tan bazı kimseler, İbn ‘Uneyn’in şiirlerini küçük divanlarda toplamaya çalışmıştır.⁴¹

İbn ‘Uneyn’in şiirleri daha sonra derlenerek divan haline getirilmiş, çeşitli yazma kütüphanelerde bulunmaktadır.⁴² Bu divanları inceleyen Halîl Merdem Bek, şairin şiirlerini tahkik ederek, *Dîvân-ı İbn ‘Uneyn* adıyla neşretmiştir.

³⁶ İbn Hallikân, *Vefeyâtu’l-A’yân*, 14.

³⁷ Zehebî, *Târihu’l-İslâm*, 411.

³⁸ Zehebî, *Târihu’l-İslâm*, 411; Yusuf Akçakoca, “Arap Dilinde Elğaz (Bilmeceler) -Nahiv ve Fıkıh Örneği-”, Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 11/21 (Ocak 2024): 88-106.

³⁹ İbnü’s-Şa’âr, *Qalâ’idu’l-Cumân*, 5/140.

⁴⁰ Ebû’l-Kâsım Hibetullâh b. Ca’fer b. Senâ’u’l-Mulk el-Kâtib İbn Senâ’u’l-Mulk, *Dâru’t-Tirâz fî ‘Ameli’l-Muveşşehât* (Dımaşk: Dâru’l-Fikr, 1400/1980), 11.

⁴¹ İbnü’l-İmâd, *Şezerâtu’z-Zeheb*, 767.

⁴² Kurtuluş, “İbn Uneyn”, 20/429.

2. İbn ‘Uneyn’in Şiirleri

Döneminin sultanlarını, yöneticilerini, âlimlerini ve toplumun neredeyse her kesimini şiirlerinde eleştirdiği için hiciv şairi olarak bilinen İbn ‘Uneyn’in medih, mersiye, ihvâniyyât, Dımaşk’a özlem, alay etme, şakalaşma, hiciv ve luğaz ile ilgili şiirleri vardır. Şairin medih ve Dımaşk’a özlem şiirlerini yazma amacı genellikle Selâhaddin Eyyûbî tarafından sürgün edildiği vatanı Dımaşk’a tekrar geri dönme isteğidir. Şair alay etme(التهمك) ve şakalaşma(المداعبة) şiirlerini döneminin sultanları dahil birçok kesime yönelik oluştururken; yine divanının belli bir kısmını oluşturan bilmecelerini ise gerek kendisinin sorduğu gerekse başkasının sorup kendisinin cevapladığı cümle yapılarıyla kaleme aldığı görülmektedir. Çalışmanın konusunu da oluşturan mersiyelerinde ise şair kendisinin en yakın arkadaşı olan Eyyûbî sultanı el-Meliku’l-Muazzam ve sultanın küçük oğlunun vefatı sebebiyle yazdığı şiirler oluşturur. Zira şair kendi döneminde birçok melik ve sultan vefat etmiş olmasına rağmen sadece dostu olan ve kendisini himaye eden el_Meliku’l-Muazzam ve çocuğu için mersiye kaleme almıştır. Şair, üçüncü ve son mersiyesini ise bir kale komutanı için yazmıştır. Mersiye kasidelerinde, şair hem sultanın hem de kale komutanının adalet ve cesaret temasını, ikisinin vefatından sonra yapılan zulümlere dikkat çekmiştir. Sultanın oğlu ile ilgili kasidesinde ise çocuğun küçük yaşta vefat etmesinden dolayı duyduğu üzüntüyü ifade etmiştir.

Şairin mersiyelerine geçmeden mersiye ve tarihçesi ile ilgili genel bir bilgi vermek yerinde olacaktır.

3. Mersiye ve Kısa Tarihçesi

Arapça’da (رثي) kökünden gelen mersiye, luğatta, ölen kimseye ağıt yakılması anlamına gelmektedir.⁴³ Mersiye, ölüm sanatı, hüznün dili, umudunu kaybetme alanıdır. Aynı zamanda mersiye vefayı göstermektir.⁴⁴ Mersiye şiirinde ölen kimsenin menkibelerinden bahsetmek, kendisinin cömertlik ve kahramanlıklarını dile getirmek önemlidir.⁴⁵ Bir kadına veya çocukla ilgili mersiye şiirleri yazmak, kendileriyle ilgili sözün az olması ve sıfatlarının azlığından dolayı şair için zordur.⁴⁶ Mersiye şiirlerinde

⁴³ Ebû’l-Kâsım Maḥmûd b. ‘Amr ez-Zemaḥşerî, *Esâsu’l-Belâğa*, thk. Muḥammed Bâsil ‘Uyûnu’s-Sevd (Beyrut: Dâru’l-Kutubi’l-‘İlmiyye, 1419/1998), 337.

⁴⁴ Ahmed eş-Şâyib, *el-Uslûb* (Mısır: Mektebetu nahdati’l-Mısriyye, 2003), 86.

⁴⁵ Ali el-Cundî, *Fî Târîhi’l-Edebi’l-Câhilî* (Mektebetu daru’t-turas, 1991), 402.

⁴⁶ Ebû ‘Alî el-Ḥasan b. Reşîk el-Ḳayravânî el-Ezdî İbn. Reşîk el-Ḳayravânî, *el-‘Umde fî Mehâsini’ş-Şi’r ve Âdâbihi*, thk. Muhammed Muḥyî’d-Dîn ‘Abdulḥamîd (Dâru’l-Ceyl, 1401/1981), 2/155.

sözlerin dokunaklı olmasıyla beraber acıları da canlandırdığı söylenebilir. Mersiye şiirinin lafızlarının kolay ve bilinen olması gerekir.⁴⁷

Mersiye şiirlerinde şairler, ölen kimselerin sıfatlarından, ahlaklarından, kahramanlıklarından ve önemli işlerinden bahsetmektedirler. Şairler vefat eden kimselerin arkadaşlarıyla olan sevgi ve vefalarını; düşmanlarına karşı yiğitliklerini ifade ederler. Aynı zamanda kıtlık ve zorluk zamanlarında onların cömertliklerine dikkat çekerler.⁴⁸

Eski Arap şiirlerinde mersiyeler, nedb/matem, te'bîn ve 'azâ/taziye olmak üzere üç kısma ayrılmakta idi. Bunlardan birincisi olan nedb, gözyaşları içerisinde, hüznün ve acı verici lafızlarla ölüye ağıt yakmaktır.⁴⁹ Te'bîn, ölen kimseyi iyi özelliklerinden dolayı övmektir. Bu daha çok kabir ziyaretlerinde ve ölü için tertip edilen meclislerde söylenirdi.⁵⁰ Son olarak 'Azâ ise hayat yolculuğunu ve insanın gittiği yeri düşünmek, kadere boyun eğmek ve musibetler karşısında insanın zayıflığını kabul etmektir.⁵¹

Şairin mersiye ile ilgili şiirlerine geçmeden önce Eyyûbîler dönemine kadar mersiye hakkında genel bir mersiye tarihini vermek yerinde olacaktır.

Câhiliye döneminde mersiyenin hamaset ile ilişkisi vardır. Bu dönemde şairler, kabile kahramanlarının intikam duygularını harekete geçirmek için hamaset kasidelerinde savaşa teşvik edici şiirler dile getirirlerdi. İster erkek olsun ister kadın maktulün intikamı alınincaya kadar mersiye şiirleri söylemeye devam ediyorlardı. Kadınlar, ölen kendi yakınları için günlerce hatta yıllarca ağıt yakabiliyorlardı. Bir kadın şair olan Hansâ (ö.24/645) bunun açık örneğidir. Zira kendisi iki erkek kardeşi için uzun bir zaman ağıt yakmıştır. O dönemde kadınlar ölen kimseler için saçlarını keserler, elleriyle, ayakkabılarıyla ve derilerle yanaklarına vururlardı. Kadınlar bunları büyük panayırarda, kabile meclislerinde ve ölünün kabrinin başında yaparlardı.⁵² Zamanla Câhiliyye döneminde ağıt yakmalar, ölüyü yad etme ve ölünün güzel hasletlerini dile getirmeye evrilmiştir. Yine bu dönemde şairlerden bazıları kendini ölüme yakın hissettiğinde

⁴⁷ Ebû'l-Hasen Hâzım b. Muhammed el-Kartâcî, *Minhâcu'l-Buleğâ' ve Sirâcu'l-Udebâ'* (b.y.: y.y., ts.), 112.

⁴⁸ el-Cundî, *Fî Târîhi'l-Edebi'l-Câhilî*, 403.

⁴⁹ Yahya Vehîb el-Cebbûrî, *eş-Şi'ru'l-Câhilî Hasâisuhû ve Funûnuhu* (Amman: Dâru'l-Mecdlâvî, 2013), 257.

⁵⁰ el-Cebbûrî, *eş-Şi'ru'l-Câhilî Hasâisuhû ve Funûnuhu*, 258-259.

⁵¹ el-Cebbûrî, *eş-Şi'ru'l-Câhilî Hasâisuhû ve Funûnuhu*, 259.

⁵² Şevkî Dayf, *Târîhu'l-Edebi'l-Arabî: el-Asru'l-Câhilî* (Kahire: Dâru'l-Me'ârif, 1960), 207.

şairinde kendini yad eder, ailesinin kendisinin ölümünden sonra yapılması gereken saçlarının taranması, kefenlenmesi ve kabre konulup gömülmesini isterdi.⁵³

İslâm'ın gelişi ile mersiye şiirlerinde yüz tırmalama, ağıt yakma gibi Câhiliye dönemine ait âdetler âyet ve hadislerle yasaklanmıştır.⁵⁴ Böylece mersiye şiirlerinde ölen kimselerin İslâm uğruna yaptıkları şeylerden söz edilmiştir.⁵⁵

Emeviler döneminde ise her ne kadar Sadru'l-İslâm dönemi ile benzer konular mersiye şiirlerinde ele alınsa da siyaset ile Câhiliye dönemindeki kabilecilik anlayışı tekrar canlanmış ve bu durum mersiyelere yansımıştır.⁵⁶

Abbasiler dönemine gelindiğinde ise refahın artması ve sosyal hayatın canlılığı mersiye şiirlerine de sirâyet etmiş, farklı milletlerin bir arada yaşamasından dolayı şiirlerde anlaşılması ve telaffuz edilmesi kolay kelimeler tercih edilmiştir. Bu dönemde ahiret hayatı mersiye şiirlerinde çokça ele alınmış ve dünyanın faniliğine vurgu yapılmıştır. Yine Abbâsî dönemi mersiyelerinde savaş ve yangınlardan dolayı şehirler için mersiyeler söylenmiştir.⁵⁷ Bu dönemde evcil hayvanlar için de mersiyeler kaleme alınmıştır.⁵⁸

Eyyûbîler dönemine bakıldığında şairlerin haclı seferlerinde savaşp ölen kahramanlar için mersiye şiirleri söyledikleri görülmektedir.⁵⁹ Mersiyelerde deprem ve savaşlardan dolayı şehirler için şiirler de vardır.⁶⁰

4. İbn 'Uneyn'in Şiirlerinde Mersiyeler

Eyyûbî dönemi şairlerinden İbn 'Uneyn'in eserlerinde mersiyeler, diğer temalara göre daha az işlenmektedir. Şairin üç tane mersiye kasidesi bulunmaktadır. Kendi döneminde vezirlik yaptığı⁶¹ ve önemli dostu olduğu⁶² Eyyûbî sultanlarından biri olan el-Meliku'l-

⁵³ Dayf, *Târîhu'l-Edebi'l-'Arabî: el-'Asru'l-Câhilî*, 208.

⁵⁴ Konu hakkında detaylı bilgi için bkz Mahmut Üstün, *Mersiye Şiirinde İslam'ın İzleri ve Hz. Peygamber'e Yazılmış Bazı Mersiyeler* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016), 67-85.

⁵⁵ Kenan Demirayak, *Arap Edebiyatı Tarihi-II Sadru'l-İslam Dönemi* (Erzurum: Fenomen Yayınları, 2009), 110-111.

⁵⁶ Kenan Demirayak, *Arap Edebiyatı Tarihi-III Emeviler Dönemi* (Erzurum: Eser Ofset, 2012), 68-69.

⁵⁷ Kenan Demirayak, *Abbâsî Edebiyatı Tarihi* (Erzurum: Bakanlar Matbaacılık, 1998), 77; Dayf, *Târîhu'l-edebi'l-'Arabî*, 217.

⁵⁸ Dayf, *Târîhu'l-Edebi'l-'Arabî*, 218.

⁵⁹ Bedevî, *el-Hayâtu'l-Edebiyye fî 'Asri'l-Hurûbi's-Salîbiyye bi Mısır ve 'ş-Şâm*, 74.

⁶⁰ Bâşâ, *el-Edeb fî Bilâdi's-Şâm*, 533.

⁶¹ Ziriklî, *el-A'lâm*, 7/126.

⁶² Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, 412.

Muazzam'ın vefat etmesinden dolayı şair, aşağıdaki otuz yedi beyitlik şiiri yazmıştır.⁶³(Kâmil)

1. يا دهرُ وَيَحْكَ ما عَدا مِمَّا بَدا
2. أَغَمَدْتُ سَيْفًا مُرْهَفًا شَفَرَاتُهُ
3. فَأَفْعَلُ بِجَهْدِكَ ما تَشَاءُ فَإِنِّي
4. ما خَلْتُهُ يَفْنَى وَأَبْقَى بَعْدَهُ
5. لَهْفِي عَلَى بَدْرِ تَغَيَّبَ فِي ثَرَى
6. أَبْقَيْتَ لِي يا دهرُ بَعْدَ فِرَاقِهِ
7. وَجَوَى يُوجِّعُ بَيْنَ أَتْناءِ الحِشا
8. لَوْ كانَ خَلْقُ بِالْمَكَارِمِ وَالتَّقْوى
9. أَوْ كانَ شَقُّ الْجَبِيبِ يُنْقِذُ مِنْ رَدَى
10. أَوْ كانَ يُغْنِي عَنْكَ دَفْعُ بِالْقِنا الـ
11. وَلَقَدْ تَمَنَّيْتُ أَنْ تَكُونَ فَوَارِسُ
12. أَبِيتٍ حَتَّى نَتْرَهُ وَطِمْرَةً
13. كَمْ لَيْلَةٍ قَدْ بَتَّ فِيها لا تَرى
14. تَحْمِي جَمِى الإسلامِ مُنْتَصِرًا لَهُ
15. وَلَرُبَّ مَلْهُوفٍ دَعاهُ لِحادِثٍ
16. وَلَطالَما شِيمَتْ بَوَارِقُ كَفِّهِ
17. ما ضَلَّ غَمْرٌ عَنْ مَحَجَّةٍ قَصْدِهِ
18. يا مالِكاً مِنْ بَعْدِ فَقْدِي وَجْهَهُ
19. أَعَزَّ عَلَيَّ بِأَنْ يَزُورَكَ رائيًا
20. كَمْ مَوْرِدٍ ضَنَكِ وَرَدَتْ وَطْعُمُهُ
21. وَعَزِيزٍ قَوْمٍ مُتَرَفٍ سَرِيلَتُهُ
22. أَرْكَبْتُهُ خَلَقَاتٍ أَدْهَمَ قَصْرَتِ
23. لَوْ لا دِفاعُكَ بِالصَّوارِمِ وَالْقِنا
24. وَدِيَارِ مِصرٍ لَوْ وَنَتْ عِزَمائِهِ
25. وَلَأَمْسَتْ البِيضُ الحَرائِرُ أَسْهُمًا
26. وَلَأَصْبَحْتَ خَيْلُ الفَرَنْجِ مُغِيرَةً
27. وَبَغَرٍ دِمِياطٍ فَكَمْ مِنْ بَيْعَةٍ
28. أَنْقَذَتْها مِنْ خُطَّةِ الخَسَفِ الَّتِي
29. أَجَلَيْتَ لَيْلَ الكُفْرِ عَنْها فِانْطَوَى
30. وَلَقَدْ شَهِدْتُكَ يَوْمَ قَيْسَريَّةِ
31. وَالكُفْرِ مُعْتَصِمٍ بِسُورِ مُشْرِفِ الـ
32. فَجَعَلْتَ عَاليها مَكانَ أَساسِها
33. قُلْ لِلْأَعادِي إِنْ فَقَدْنَا سَيِّدًا
34. الناصِرُ المَلِكُ الَّذِي أَضْحَى بِرُو
35. أَعلى المُلُوكِ مَحَلَّةً وَأَسَدُهُم
36. ماضِي العِزِّمَةِ لا يُرى فِي رَأْيِهِ
37. يَعْظُ يَكادُ يُرِيهِ ثاقِبُ فِكرِهِ

1. “Ey zaman! Sana yazıklar olsun, görünen şeye engel olmaman. Musibetlerin okunu gönderdin ve isabet etti. (hedefi buldu)

⁶³ İbn ‘Uneyn, *Dîvânü İbn ‘Uneyn*, 59-62.

2. Uçları keskin olan bir kılıcı soktun. Allah yolunda kınında çekilmiş bir kılıç idi.
3. Gücünle istediğini yap artık. Ben el-Muazzam 'dan sonra helak olmaya aldırış etmem.
4. Onun ölüp benim ondan sonra hayatta kalacağımı zannetmezdim. Ey yaşam ızdırabım, ne kadar acı ve dertli!
5. Özlemim toprakta kaybolan bir dolunay, mezara ve kazılmış mezara konulmuş bir denizedir.
6. Ey zaman! Onun ayrılığından sonra beni iltihaplı bir göz ve yaralı bir ciğer ile bıraktın.
7. İçimde ateşle tutuşan aşırı bir sevgi, gözyaşları ile iyice tutuşan bir ateş ile.
8. Şayet insanlar takva ve cömertlik ile baki olsalardı, zaman durdukça o baki kalırdı.
9. Şayet kalp parçası helak olmaktan kurtulsaydı, atanın oğulları senin üzerine ciğerleri yararlardı.
10. Ya da kısa boylu mızrakla savuşturma seni korusaydı, mızrağı hedeften saptırırdı.
11. Ben-i Eyyûb 'ten yiğit süvariler sana feda olmayı isterlerdi.
12. Ağlattın hatta geniş zırh ve sıçrayan atı, üzdün hatta ince mızrak ve Hint kılıcını.
13. Nice geceler orada geceledin, orada sadece beni hilal atlarının uzandığını gördün.
14. Uzak olanı yaklaştıran gayretlerle zafer elde ederek İslâm yerlerini himaye edersin.
15. Yardıma muhtaç nice kimseler onu önemli bir olaya çağırdığında, onun cevabı seslenmeden öncedir.
16. Onun elinin şimşekleri her ne zaman isterse, bulutları üzerimize altın yağdırır.
17. Onun niyetlendiği yoldan hiçbir toy yolu şaşırmadı. Ancak ona yol gösteren bir mürşittir.
18. Ey kendisini kaybettiğim mâlik! Senden sonra zaman bana zulmetti, düşmanlık etti.
19. Sana ağıt yakmak için ziyaret etmek bana zor geliyor, sana methiyeler söylemek için ziyaret ederlerken.
20. Tadı acı iken nice dar yere geldin, nice zırh giyenler savaşa gelmekten tiksiniirken.
21. Mütevazı, elbiseleri süslü bir kavmin azizidir. O, isyancı ve gaddar iken.

22. Onu kara at halkalarına bindirdin. Adımlar kısaldı, öne geçen saf kan kırmızı attan sonra.
23. Keskin kılıçlarla ve mızrakla İslâm bölgesini savunmasydın, önceki haline geri dönerdi.
24. Bir şehrin bölgeleri şayet yardım güçleri zayıflarsa, orada düşmanlar yerleşip güç bulurlar.
25. Orada hür kılıçlar pay olurlar, efendiler ve esirler köle olurlar.
26. Frank atları saldırırlardı, el-Bakî‘ ile Kudâ⁶⁴ arasındaki yere kadar gelirlerdi.
27. Dimyât sınır şehrinde cami iken nice hacılının orada ibadet ettiği kilise olurdu.
28. Alçak bir dağda konuşlanan alçak plandan şehri kurtardın.
29. O şehirden küfür gecesini kaldırdın, büküldü. Onun topraklarında doğru yol ışığını aydınlattın.
30. Kayseriyye⁶⁵ gününde sana şahit oldum, siyah toz bulutu güneşe bir elbise dokumuşken.
31. Küfür, kulelerin gözetleyici sırlarını tutmuşken, demir tabaka ile sağlamlaştırılmış ve inşa edilmiş.
32. Onun üstünü, o şehrin esas yeri yaptın. Orada odunlar için kayayı yumuşattın.
33. Mukaddes şeyleri koruyan bir önder kaybettiysek de söyle düşmana bir önder ile rızıklandık.
34. Bütün işlerde ruhu’l-kudus(Cebrail) ile desteklenen zafer sahibi bir melik.
35. Konum olarak meliklerin en yücesi, en sağlam görüşlü, en cesur ve en iyilik sever.
36. Kararlarında keskin, zor günde görüşünde tereddüt, şaşırma görünmeyen.
37. Dikkatli, keskin düşüncesi neredeyse kendisine gösterir, o günde yarın ne olacağını.

⁶⁴ Divan muhakki Halîl Merdem Bek’e göre el-Bakî medine kabristanı, el-Kudâ ise Mekke’nin aşağı tarafında kalan bir yer ismi İbn ‘Uneyn, *Dîvânu İbn ‘Uneyn*, 61.

⁶⁵ Dimaşk bölgelerinden bir bölge Ebû ‘Abdullâh Yâkût b. ‘Abdullâh er-Rûmî Yâkût el-Hamevî, *Mu‘cemu’l-Buldân* (Beyrut: Dâru Sâdir, 1995), 4/421.

Yukarıdaki kasidede görüldüğü üzere İbn ‘Uneyn, mersiyesinin başında zamanın acımasız oluşundan ve sultanın ölümünden dolayı yaşadığı acıları dile getirmiş, daha sonra sultanın savaşlardaki kahramanlığını, şayet kendisi olmasaydı Frankların şehri ele geçireceğinden bahsederek meliği övmüştür. Şair son olarak meliğin yerine geçen oğlunun da kendisi gibi güçlü bir hükümdar olduğunu dile getirerek düşmana gözdağı vermiştir.

Kasideye bakıldığında şairin edebî sanatlara başvurduğu görülmektedir. Bunlardan bazılarına değinmekte fayda vardır. 1. beyitte şair, zamanın musibetlerin okunu gönderdiğini dile getirerek zamanı insana benzeterek istiare sanatına⁶⁶ başvurmuştur. Şairin istiare sanatına başvurduğu bir diğer beyit ise sultanın dolunaya benzetildiği 5. beyittir. Burada şair, dolunay gibi olan sultanın toprağa gömülmesinden dolayı kendisine özlem duymuştur. 7. beyite bakıldığında şairin تزايد بالدموع “gözyaşı ile büyüyen ateş” ifadesini kullanarak sultanın vefatına olan hüznünü abartılı bir şekilde ifade ederek mübalağa sanatına⁶⁷ başvurmuştur. Şairin mübalağa sanatına başvurduğu bir diğer i ise 12. beyittir. Burada şair sultanın ölümünün Hint kılıcının, mızrağın, atın ve zırhı üzdüğünü söylemiştir. 23. beyite bakıldığında şairin tenasüp sanatına⁶⁸ başvurduğu görülmüştür. Zira şair, beyitte savaş aletleri olan keskin kılıçlar ile mızrağı kullanmıştır. Bu kaside ile ilgili olarak şairin 37. beyitte yer verdiği tıbak sanatı⁶⁹ verilebilir. Zira şair beyitte يومه “bugünü” ve غدا “yarın” kelimelerini kullanmıştır.

İbn ‘Uneyn aşağıdaki kasideyi küçük yaşta ölen el-Meliku’l-Muazzam’ın oğlu için kaleme almıştır.⁷⁰(*Kâmil*)

لَتَبَادَرَتْ قَوْمِي إِلَىٰ إِنْجَادِي	1. لَوْ أَنَّ غَيْرَ الدَّهْرِ كَانَ الْعَادِي
بِيضُ الْوُجُوهِ كَرِيمَةِ الْأَجْدَادِ	2. وَلَدَافَعَتْ عَنْكَ الْمَنُونُ فَوَارِسُ
فَخَرًّا تَلِيدًا فَوْقَ مَجْدِ عَادِي	3. قَوْمُ بَنِي شَادِي وَأَيُّوبُ لَهُمُ

⁶⁶ İstiare, aralarındaki benzerlik alâkası dolayısıyla kelimeye temel anlamı dışında yeni bir anlam vermektir. İstiarede müşebbeh veya müşebbeh bihten birisinin hazfedilmesi gerekir. Sekkâkî, Ebû Ya‘kûb Yûsuf b. Ebî Bekr b. Muḥammed, *Miftâhu’l-‘Ulûm* (Beyrut: Dâru’l-kutubi’l-‘ilmiyye, 1407/1987), 369; Ali Bulut, *Belâgat: Meânî-Beyân- Bedî* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2017), 244.

⁶⁷ Bir özelliğin şiddet veya zaaf bakımından imkânı çok güç olan bir dereceye veya gerçek olması muhal olan bir mertebeye çıkarılarak ifade edilmesine mübalağa denir. Kazvîni, Ebu’l-Meâlî Celâluddîn el-Hafîb Muhammed, *el-İzâh fî ‘Ulûmu’l-Belâğâ*, thk. Muhammed Abdulkadir el-Fâdilî (el-Mektebetu’l-‘Asriyye, 2013), 359; Bulut, *Belâgat*, 332.

⁶⁸ Aralarında zıtlık dışında anlam yönünden ilişki bulunan iki veya daha fazla kelimeyi bir ifadede zikretmeye tenasüp denir. Kazvîni, *el-İzâh fî ‘Ulûmu’l-Belâğâ*, 341-342; Bulut, *Belâgat*, 288.

⁶⁹ Anlam bakımından aralarından tezat bulunan kelimelerin bir ibarede uyum içinde kullanılmasına tıbak denilir. Kazvîni, *el-İzâh fî ‘Ulûmu’l-Belâğâ*, 333; Bulut, *Belâgat*, 276.

⁷⁰ İbn ‘Uneyn, *Dîvânu İbn ‘Uneyn*, 62-64.

4. من كُلِّ وَضاح إِذا شَهِدَ الوَعى
5. كَسَبُوا المَكارِمَ مِن مُتون صَواري
6. المُبْصِرون إِذا السَّنايُكُ أَطْلَعَت
7. لَم تَنْبُ في يَومِ الهِياجِ سُبُوفُهُم
8. فَسَماً لَو أَنَّ المَوْتَ يَقْبَلُ فِدِيَةً
9. قَدْ كُنْتُ أَرْجو أَنَّ أَرَاكَ مُقاسِمي
10. وَأَرَاكَ في يَومي وَغَيٍّ وَمَسَرَّةٍ
11. وَأَرَاكَ مِن صَدائِ الحَديدِ كَأَنَّمَا
12. فَجَرى القَضاءُ بِضِدِّ ما أَمَلْتُه
13. خائِنتَنِي الأَيَّامُ فيكَ فَفَرَّبتُ
14. وَرَمَتَنِي الأَقْدارُ مِنكَ بِلُوعَةٍ
15. لَهْفِي عَلَيكَ لَو أَنَّ لَهْفاً نافعاً
16. يا لَيْتَ أَتَكَ لي بَقِيَّتِ وَبَيَّنَّا
17. قَدْ أَسْعَدَتَنِي بَعْدَ فَقدِكَ أَدْمُعُ
18. وَغَدِمْتُ بَعْدَكَ لَذَّةَ الدُّنيا فَقَدْ
19. أَبْقَيْتُ في كَيْدِي عَلَيكَ حَزازَةً
20. فَسَقَى ضَرِيحَكَ كُلُّ دَانٍ مُسَبِلُ
21. حَتَّى تُرى عَرِصاتُ قَبْرِكَ رَوضَةً
22. فَلَقَدْ مَضَيْتُ وَمَا كَسَبْتُ خَطِيئَةً
23. وَسَكَنْتُ داراً مُلْكُها لَكَ خالِداً
- رَوَى الأَسِنَّةَ مِن دَمِ الأَكبادِ
وَجَنُوا المَعالي مِن صُدُورِ صِعادِ
شَمَسَ الظَّهِيرَةَ في ثِيابِ جِدادِ
عَن مَضْرِبِ وَنَبَتِ عَن الأَغْماءِ
عَزَّتْ لَكُنْتُ بِمُهْجَتِي لَكَ فَادي
في خَفْضِ عَيشِ أو لِقاءِ أَعادي
قَلْبَ الحَميسِ وَصَدَرَ أَهلِ النَادي
نَضَحَتْ عَلَيكَ رَوادِغُ بِالجَادي
فيهِ وَأَرْهَفَ حَدَّهُ لِعِنادِي
يَومَ الرَدَى مِن لَيْلَةِ المِلاذِ
بَاتَتْ تَأَجَّجُ في صَمِيمِ فُؤادِي
أو ناقِعَ حَرِّ الفُؤادِ الصَادي
ما كُنْتُ أَشكو مِن جَوٍّ وَبُعادِ
ذُرْفُ وَخامِ الصَبْرِ عَن إِسعادِي
أَنسِيثُها حَتَّى نَسِيثُ رُقادي
تَبْدُو لِأَهْلِ الحَشْرِ يَومَ مَعادي
مُتَواصِلِ الإِبراقِ وَالإِرْعادِ
مَوشِيَّةَ كَوشائِعِ الأَبْرادِ
وَتَرَكْتُ دارَ بَلِيَّةٍ وَفَسادِ
وَتَرَكْتُ داراً مُلْكُها لِنَفادِ

1. “Şayet zaman dışında bir şey saldırsaydı, kavmim benim yardımına hızlıca koşardı.
2. Ataları kerim, yüzleri ak süvariler ölümü senden müdafaa ederlerdi.
3. Bir kavimdir ben-i Şâzî ve Eyyûbiler, normal övgünün üstünden köklü şerefleri vardır.
4. Bütün alın açıklığıyla savaşa şahit olduklarında mızraklara ciğerlerin kanını içirirler.
5. Kılıçların sağlamlığından saygınlıkları kazanmışlardır, üstün olan şeyleri dümdüz mızrakların ön bölümünden toplamışlardır.
6. İdrakindedirler, kılıçlar zırhlı elbiseler içerisinde öğle sıcağı güneşinde ortaya çıktığında.
7. Kılıçları savaş gününde bir mevkide hedefleri vurmamış ve kınlarda da durmuş değildir.
8. Yemin olsun. Şayet ölüm değerli bir fidyeye kabul etseydi, canımı senin için feda ederdim.
9. Düşmanlarla karşılaşmada veyahut az bir iase ile geçinmede senin ortağım olmanı ümit ederdim.
10. Savaş ve mutluluk günlerinde sana gösterirdim, meclis ehlinin önderini ve ordunun merkez fırkasını.
11. Sana demirin pasını gösterirdim. Sanki o ciddiyetle üzerine engeller serpiyor.

12. Kader, ümit ettiğimin zıddına cereyan etti onunla ilgili. İnadımdan dolayı bıçağını keskinleştirdi.
13. Seninle ilgili günler bana ihanet etti. Helak gününü doğum gecesine yaklaştırdılar.
14. Kaderler, beni aşkla senden attı. Bütün kalbimle yana durdu.
15. Sana olan özlemim, şayet faydalı veya öldürücü özlem ise de aşırı susayan kalbin harareti gibidir.
16. Keşke sen benim için kalsaydın ve aramızdaki uzak kalma ve tasadan şikâyet etmezdim.
17. Senin vefatından sonra akan gözyaşları beni mutlu etti. Sabır beni mutlu etmekten vazgeçirdi.
18. Senden sonra dünya lezzetini kaybettim. Onu unuttum, ta ki uykumu dahi.
19. Benim ciğerimde sana karşı bir acı bıraktın. Dönüş günümde haşır ehline görünür.
20. Her yakın ve sarkıtılmış olan art arda şimşekler ve fırtınalar sulasın senin kabrini.
21. Ta ki kabrinin arsaları süslenmiş bahçe olarak görülene kadar, nakışlı elbiseler gibi.
22. Ölüp gittin herhangi bir hata işlemeyen, imtihan ve fesat diyarını terk ettin.
23. Mülkü sonsuz olan bir mekânda iskân ettin, mülkü tükenecek olan bir yeri terk ettin.”

Yukarıdaki mersiyesinin başında şair, Eyyûbî ailesinin süvarilerinin savaşlardaki güçlü yönlerinden bahsetmiş, devamında ölen çocuğun kardeşinin ağzından şayet yaşasaydı beraber yapacakları işlerden bahsetmiştir. Daha sonra günlerin vefasızlığına değinmiş, son olarak yağmurların kabrini sulaması için dua edip kendisinin baki olan yurda göçtüğünü dile getirmiştir.

Mersiyede ele alınan bazı edebî sanatlara bakıldığında 1. beyitte şair, zamanı saldırgan bir canlıya benzeterek istiare sanatına başvurmuştur. 2. beyitte ise şair, beyaz yüzler “بيض الوجوه ve cedleri kerim “كريمة الأجداد” kelimelerini kullanarak tenasüp sanatına yer vermiştir. Şair 13. beyitte günler bana ihanet etti diyerek günleri insana benzetmiş, dolayısıyla

istiare sanatına başvurmuştur. 21. beyitte ise şair teşbih sanatına⁷¹ yer vermiştir. Zira kabrinin arazisini nakışlı elbiselere benzetmiştir.

İbn ‘Uneyn’in yazdığı üçüncü ve son olan aşağıdaki mersiye’yi ise Dımaşk kalesinde valilik yapmış ve Bâlis denilen yerde defnedilen Bedruddin el-Ca‘berî⁷² için yazmıştır.⁷³(Kâmil)

1. لا يَخْدَعُكَ صِحَّةٌ وَيَسَارُ	ما لا يَدُومُ عَلَيْكَ فَهوَ مُعَارُ
2. يَغْشَى الْفَتَى حُبَّ الْحَيَاةِ وَزِينَةَ الـ	دُنْيَا وَيَنْسَى مَا إِلَيْهِ يُصَارُ
3. وَإِذَا الْبَصَائِرُ عَنْ طَرَائِقِ رُشْدِهَا	عَمِيَتْ فَمَاذَا تَنْفَعُ الْأَبْصَارُ
4. لَا تَعْتَرِرُ بِالْدَّهْرِ إِنْ وَاثَاكَ فِي	حَالٍ يَسْرُكَ إِنَّهُ غَرَارُ
5. انْظُرْ إِلَى مَنْ كَانَ قَبْلَكَ وَاعْتَبِرْ	سَتَصِيرُ عَنْ كُتُبٍ إِلَى مَا صَارُوا
6. فَيَزُولُ عَنْكَ جَمِيعُ مَا أُوتِيتَ فِي الـ	دُنْيَا وَلَوْ رُوِيَتْ لَكَ الْأَمْصَارُ
7. ثُرَا الْكَرَامِ وَلَا كَرْزِ عَشِيرَةٍ	فُجِعْتَ بِمَنْ مِنْهُمْ إِلَيْهِ يُسَارُ
8. اللَّهُ جَارُكَ يَا ابْنَ يَوْسُفَ ثَاوِيًّا	وَسَقَى ضَرِيحَكَ وَابِلَ مَدْرَارُ
9. حَتَّى تُرَى جَنَابُتُ قَبْرِكَ رَوْضَةً	مُخَضَّرَةً وَيَحْفَهُ النَّوَارُ
10. أَبْكِي عَلَيْكَ وَلَوْ وَفَّتْ لَكَ أَدْمُعِي	لَتَعَجَّبْتَ مِنْ مَدِّهَا الْأَنْهَارُ
11. يَا بَدْرُ كُنْتَ لَنَا الْيَمِينُ وَمَا عَسَى	تُغْنِي إِذَا مَضَتْ الْيَمِينُ يَسَارُ
12. كُنْتَ الْمُعِينُ عَلَى الزَّمَانِ لَنَا إِذَا	غَاضَ الْمَعِينُ وَعَزَّتْ الْأَمْطَارُ
13. يَا بَدْرُ ضَاقَ بِكَ الضَّرِيحُ وَطَالَمَا	ضَاقَتْ عَلَى عَزَمَاتِكَ الْأَقْطَارُ
14. أَعَزَّزَ عَلَيَّ بِأَنْ يَضِيقَ بِكَ النَّوَى	وَيَمِيلَ عَنْ عَزَمَاتِكَ الزُّوَارُ
15. قَدْ كُنْتَ ذُخْرًا لِلْمُلُوكِ وَغُمْدَةً	فَبِرَأْيِكَ الْإِيرَادُ وَالْإِصْدَارُ
16. وَلَكُمْ بِرَأْيِكَ مِنْ وَرَائِكَ قَدْ سَرَى	نَحْوُ الْأَعَادِي جَحْفَلُ جَرَارُ
17. وَمِنْ الْعَجَائِبِ أَنْ بَدْرًا كَامِلًا	يَعْتَادُهُ عِنْدَ التَّمَامِ سِرَارُ
18. كَانَ الْجَوَادُ بِمَا حَوَى وَقَدْ اسْتَوَى	فِي مَالِهِ الْإِقْلَالُ وَالْإِكْثَارُ
19. صَافِي أَدِيمِ الْعَرَضِ لَا يَتَأَى النَّدَى	عَنْهُ وَلَا يَدْنُو إِلَيْهِ الْعَارُ
20. مِنْ أَسْرَةٍ عَرَبِيَّةٍ جَاءَتْ بِهِ	عَرَبِيَّةً أَبَاؤُهَا أَحْرَارُ
21. لَمْ يُغَدَّ مِنْ لَبَنِ الْإِمَاءِ وَلَمْ تُجَلْ	أَخْلَافُهُ عَنْ طَبْعِهَا الْأَطَارُ
22. قَدْ كَانَ إِنْ خَفَّتْ حُلُومُ دَوَى النَّهْيِ	لِلْهَوْلِ فِيهِ رَزَانَةٌ وَوَقَارُ
23. يَا بَدْرُ لَوْ أَبْصَرْتَ بَعْدَكَ حَالَنَا	لَشَجَاكَ مَا جَاءَتْ بِهِ الْأَقْدَارُ
24. سَرَّتْ أَعَادِينَا وَأَدْرَكَ حَاسِدُ	فِينَا مُنَاهُ وَقَلَّتْ الْأَنْصَارُ
25. كُنَّا نَخَافُ وَبِإِرْتَجِي إِحْسَانَنَا	أَعَادُونَا وَيَعِزُّ فِينَا الْجَارُ
26. مَا الْعَيْشُ بَعْدَكَ بِالْهَنِيِّ وَلَوْ صَفَّتْ	فِيهِ الْحَيَاةُ وَلَا الدِّيَارُ دِيَارُ
27. هَبْهَاتٍ أَنْ يَلْتَذَّ جَفْنِي بِالْكَرَى	مِنْ بَعْدِ فَقْدِكَ أَوْ يَقَرَّ قَرَارُ
28. أَوْ أُرْتَجِي خِلَا سِوَاكَ أَبْنَهُ	الشُّكُوى وَتُحْفَظَ عِنْدَهُ الْأَسْرَارُ
29. غَدَرَ الزَّمَانُ بِنَا فَفَرَّقَ بَيْنَنَا	إِنَّ الزَّمَانَ بِأَهْلِهِ غَدَارُ
30. لَوْ أَنَّ قَلْبَ الْمَوْتِ رَقَّ لِإِهَالِكِ	لَشَجَاهُ أَطْفَالٍ وَرَاكَ صِغَارُ
31. لَمْ يَكْفِ صَرْفَ الدَّهْرِ دَفْنُكَ فِي	حَتَّى نَأَتْ بِكَ عَنْ دِمَشْقِ الدَّارُ
32. مَا أَنْصَفَ الدَّهْرُ الْمُفَرَّقُ بَيْنَنَا	أَفْبَعَدَ مَوْتَ نُقْلَةٍ وَسِيفَارُ

1. “Senin üzerinde daimi olmayan sağlık ve zenginlik seni aldatmasın. O, ödünçtür.

⁷¹ Aralarında bir veya birden fazla vasıfta benzerlik bulunan iki şeyin birini diğerine benzetmektir. Teşbih gizli olanı açığa çıkartır, manayı açık hale getirir ve şiirlerin değerini yükseltir Sekkâkî, *Miftâhu’l-‘Ulûm*, 332; Bulut, *Belâgat*, 200.

⁷² Sibt İbnu’l-Cevzî, *Mir’âtu’z-zamân fî târihi’l-a-‘yân*, 22/282.

⁷³ İbn ‘Uneyn, *Dîvânu İbn ‘Uneyn*, 64-67.

2. Genci, hayat sevgisi ve dünya süsü sarar, döndürüleceği yeri unuttur.
3. Hücetler, doğru yollarında âmâ olursa, gözler ne işe yarar.
4. Zamana aldanma! Seni mutlu eden bir durumda sana yardım etse de, o çokça aldatandır.
5. Senden öncekilere bak ve ibret al. Sen de yakında onların döndüğü yere döneceksin.
6. Dünyada sana verilen her ne varsa zail olacak, bütün şehirler sana verilse de.
7. Yüce insanların kaybı herhangi bir aşiretin kaybı gibi değildir. Kendisini tanıyan her kim varsa şaşkına döner.
8. Ey İbn Yusuf Allah'a komşu olasın. Senin mezarını sulasın şiddetli yağmur.
9. Ta ki görülsün kabrinin her yanında yeşil bir bahçe, çiçek çevrelesin kabrini.
10. Sana ağlarım, şayet gözyaşım sana ulaşırsa, nehirler gözyaşımın taşmasına şaşırırdı.
11. Ey dolunay! Sen bizim için sağ el idin. Umulur ki sol el, muhtaç etmez sağ el gittiğinde.
12. Zamana karşı bize sadece sen yardımcıydın, temiz su giderek azaldığında, yağmurlar azaldığında.
13. Ey dolunay! Kabir sana dar geldi, her ne kadar senin çabalarına bölgeler dar geldiyse de.
14. Bana zor gelir, toprağın sana dar gelmesi ve senin olduğun yerlerde ziyaretçilerin yolunu çevirmesi.
15. Sen meliklerin hazinesi ve direği idin. Senin görüşünle olurdu ithalat ve ihracat.
16. Sizin için vardır, görüşünle arkanda düşmana karşı yürüyen çok büyük bir ordu olması.
17. Acayıplerdendir, tam olduğunda çehrelerin mükemmel bir dolunaya alışması.
18. Topladıkları şeyler konusunda çokça cömert idi. Malının artması ve azalması da eşit idi.
19. Temiz, geniş yüzlü. Ne cömertlik ondan uzaklaşır ne de ayıp ona yakınlaşır.
20. Arap bir ailedendir, hür Arap atalar onu getirmiştir.

21. *Ne cariyenin sütünden beslenir ne de onun ahlakı sütanne tabiatından donanmıştır.*
22. *Akıl sahiplerinin sabırları azalsa da o, içinde bulunduğu korku konusunda vakarlı ve sakindir.*
23. *Ey dolunay! Şayet senden sonra bizim durumumuzu görseydin, kaderlerin getirdiği şeyler seni endişelendirirdi.*
24. *Düşmanlarımız sevindi, haset edici bizimle ilgili hayaline kavuştu ve yardım edenler azaldı.*
25. *Korkar olduk, düşmanlarımızın ihsanı umması ve içimizde zulmedenin aziz oluşundan.*
26. *Senden sonra yaşamda mutluluk yoktur, hayat pak olsa da. Artık diyar da diyar değil.*
27. *Heyhat! Senin kaybindan sonra gözümün uykuyla lezzet alması veya karar kılması.*
28. *Veya senin dışında bir dost talep etmek, şikayetimi ifade edip, onun yanında sırların muhafaza edilmesi.*
29. *Zaman bize vefasızlık etti, aramızı ayırdı. Zaman ehline karşı vefasızdır.*
30. *Şayet ölümün kalbi vefat eden kimseye şefkat gösterseydi, senin arkandaki küçük çocuklar onu sarsardı.*
31. *Toprakta senin defnedilmen zamanın çarkına yetmedi, Ta ki ev seninle Dimaşk'tan uzaklaştı.*
32. *Aramızı ayıran zaman insaf etmedi. Ölümünden sonra göç ve sefer mi?*

Şair, yukarıdaki kasidesinde dünya hayatının geçiciliğinden, büyük insanların ölümünün sıradan ölümler gibi olmadığını ifade ettikten sonra, kendisinin şaire olan yardımlarından bahsetmiş ve kendisinin yönetimdeki etkinliğine değinmiştir. Şair son olarak zamanın vefasızlığından söz etmiştir.

Kasidede geçen bazı edebî sanatlara bakıldığında 1. beyitte şair, zenginlik ve sağlığa aldatma özelliği yüklemiş, dolayısıyla insana benzetip istiare sanatına başvurmuştur. 18. beyitte ise şair, الإقلال “azaltma” ve الإكثار “çoğaltma” kelimelerini kullanarak tezat sanatına yer vermiştir. 30. beyitte ise şair ölüme kalp isnat ederek istiare sanatına başvurmuştur.

SONUÇ

İbn ‘Uneyn, Eyyûbîler dönemi edebiyatının en dikkate değer şairlerinden biri olarak, özellikle hiciv ve medih türlerindeki ustalığıyla tanınmakla birlikte, mersiye şiirlerinde de derin bir duygusal ifade gücü sergileyerek sanatsal yönünü daha da zenginleştirmiştir. Şairin yaşamı, siyasi sürgünler ve saray çevresiyle olan inişli çıkışlı ilişkilerle şekillenmiş ve bu karmaşık süreçler onun şiirlerine yansımıştır. İbn ‘Uneyn’in mersiye şiirleri, onun yalnızca hiciv veya methiye ustası olmanın ötesinde, aynı zamanda güçlü bir duygusal dünyaya sahip bir şair olduğunu gözler önüne sermektedir.

İbn ‘Uneyn’in divanında yalnızca üç mersiye şiirinin bulunması, bu eserlerin önemli şahsiyetlerin vefatları üzerine kaleme alındığını göstermektedir. Bu mersiyeler, şairin kaybettiklerine duyduğu derin üzüntüyü yansıtan bireysel yas şiirlerinden çok daha fazlasıdır. el-Meliku’l-Muazzam, küçük yaşta vefat eden oğlu ve bir bölge valisi için yazdığı mersiyelerde, sadece kişisel bir acıyı dile getirmekle kalmamış, aynı zamanda dönemin siyasal yapısına ve toplumsal dinamiklerine dair önemli ipuçları sunmuştur. Mersiyelerde sıkça vurgulanan kahramanlık, adalet ve fedakârlık gibi temalar, şairin değer verdiği kavramları ortaya koyarken, onun kişisel dünyasına dair de derin bir içgörü sunmaktadır.

Bunun yanı sıra, İbn ‘Uneyn’in mersiye şiirleri, Arap edebiyatındaki geleneksel mersiye anlayışını aşan unsurlar barındırmaktadır. Şair, sadece ölen kişiyi yüceltmekle kalmamış, aynı zamanda zamanın acımasızlığı, hayatın geçiciliği ve insanın faniliği üzerine derin felsefi sorgulamalar yapmıştır. Bu yönüyle, İbn ‘Uneyn’in mersiyeleri, klasik Arap şiirinde duygusal yoğunluk ve sanatsal estetiği başarıyla harmanlayan nadide örnekler arasında yer almaktadır.

Sonuç olarak, İbn ‘Uneyn’in mersiyeleri, onun edebî mirasının önemli bir parçası olup, duygusal ve entelektüel derinliğin nasıl bir araya geldiğini açıkça ortaya koymaktadır. Şairin şiirleri, yalnızca kendi dönemine değil, aynı zamanda edebî geleneğin devamlılığı açısından da büyük bir öneme sahiptir. Mersiye türüne kattığı özgün bakış açısı, onun yalnızca bir hiciv ve medih ustası değil, aynı zamanda duygusal derinliği yüksek bir şair olarak anılmasını sağlamaktadır. Bu nedenle İbn ‘Uneyn’in mersiye şiirleri hem Arap

edebiyatı araştırmaları hem de klasik şiirin estetik ve tematik analizleri açısından dikkate değer bir inceleme konusudur.

KAYNAKÇA

Abd lhadioęlu, Ahmet. Arap Edebiyatında Didaktik şiir (Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2013).

Akçakoca, Yusuf. "Arap Dilinde Elęaz (Bilmeceler) -Nahiv ve Fıkıh  rneęi-", *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11/21 (Ocak 2024): 88-106.

Akçakoca, Yusuf. "Arapça'da Didaktik şiir  zerine Bir İnceleme "el-Lâmiyyetu'l-Ef  l  rneęi", *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (PAUIFD)*, 7 (2) 2020: 1393-1416.

Araz, İsmail. "Köklü Bir Geçmiş mi Yoksa M kemm l Bir Başlangıç mı? Câhiz'in Klasik Arap şiirinin Tarihi Hakkındaki Görüşlerinin Kritiği". *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11/2 (Eylül 2024), 1022-1042.

B ř , Ömer Musa. *el-Edeb f  Bilâdi's-şam 'Us ru'z-Zenkiyyin ve'l-Eyyûbiyyîn ve'l-Memâlik*. Dimaşk: el-Mektebetu'l-'Abbâsiyye, 2. Basım, 1972.

Bedevî, Ahmed Ahmed. *el-Hayâtu'l-Edebiyye f  'Asri'l-Hurûbi's-Salîbiyye bi Mısır ve ř-ş m*. Mısır: Mektebetu nahdati Mısır, ts.

Bulut, Ali. *Belâgat: Meânî-Beyân- Bed '.* İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 7. Basım, 2017.

Cebbûrî, Yahya Veh b. *eř-ř 'ru'l-Câhilî Hasâisuhû ve Funûnuhu*. Amman: Dâru'l-Mecdl v , 2013.

Cundî, Ali. *F  Târîhi'l-Edebi'l-Câhilî*. Mektebetu daru't-turas, 1991.

Dayf, şevk . *Târîhu'l-Edebi'l-'Arabî*. Mısır: Dâru'l-Me  rif, 1995.

Dayf, řevk . *Târîhu'l-Edebi'l-'Arabî: el-'Asru'l-Câhilî*. Kahire: Dâru'l-Me  rif, 11. Basım, 1960.

Delc , şih b dd n Ahmed b. Al  b. Abdillâh ed-Delc  el-M sr . *el-Fel ke ve'l-Mefl k n*. Mısır: Matba' tu's-ş b, 1322.

Demirayak, Kenan. *Abbâsî Edebiyatı Tarihi*. Erzurum: Bakanlar Matbaacılık, 1998.

- Demirayak, Kenan. *Arap Edebiyatı Tarihi-II Sadru'l-İslam Dönemi*. Erzurum: Fenomen Yayınları, 2009.
- Demirayak, Kenan. *Arap Edebiyatı Tarihi-III Emeviler Dönemi*. Erzurum: Eser Ofset, 2012.
- Durmuş, İsmail. "Şiir". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 39/144-154. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Ebu'l-Fidâ, el-Meliku'l-Mueyyed İmâduddîn İsmâîl b. Alî b. Mahmûd el-Eyyûbî. *el-Muhtasar fî Târîhi'l-Beşer (el-Muhtasarı fî Ahbâri'l-Beşer, Târîhu Ebi'l-Fidâ)*. Mısır: el-Matba'âtü'l-Huseyniyye el-Mısriyye, ts.
- Ferrûh, Ömer. *Târîhu'l-Edebi'l-'Arabî*, Beyrut: Dâru'l-'ilm li'l-melâyin, 4. Basım, 1981.
- Hatîb el-Bağdâdî, Ebû Bekr Ahmed b. Alî b. Sâbit. *Târîhu Bağdâd ve Zuyûluhu*. Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-'ilmiyye, 1417.
- İbn Hallikân, Ebu'l-Abbâs Şemsuddîn Ahmed b. Muhammed b. İbrâhîm b. Ebî Bekr b. Hallikân el-Bermekî el-İrbilî. *Vefeyâtu'l-A'yân*. Beyrut: Dâru Sâdır, ts.
- İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ İmâduddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn 'Omer b. Kesîr b. Dav' b. Kesîr el-Kaysî el-Kureşî. *el-Bidâye ve'n-Nihâye*. Beyrut: Dâru İhyâi't-turâsi'l-'Arabî, 1988.
- İbn. Reşîk el-Kayravânî, Ebû 'Alî el-Hasan b. Reşîk el-Kayravânî el-Ezdî. *el-'Umde fî Mehâsini's-Şi'r ve Âdâbihi*. thk. Muhammed Muhyî'd-Dîn 'Abdulhamîd. 2 Cilt. Dâru'l-Ceyl, 5. Basım, 1401/1981.
- İbn Senâ'u'l-Mulk, Ebû'l-Kâsım Hibetullâh b. Ca'fer b. Senâ'u'l-Mulk el-Kâtib. *Dâru't-Tirâz fî 'Ameli'l-Muveşşehât*. Dimaşk: Dâru'l-Fikr, 3. Basım, 1400/1980.
- İbn 'Uneyn, Ebu'l-Mehâsin Şerefuddîn Muhammed b. Nasrillâh b. el-Huseyn b. Uneyn el-Ensârî. *Dîvânu İbn 'Uneyn*. thk. Halîl Merdem Bek. Beyrut: Dâru Sâdır, 2. Basım, ts.
- İbn Vâsıl, Ebû 'Abdullâh Muhammed b. Sâlim el-Hamevî. *Muferricu'l-Kurûb fî Ahbâri Benî Eyyûb*. Kahire: Dâru'l-kutub ve'l-vesâiki'l-kavmiyye, 1377/1957.
- İbnu'd-Dubeysî, Ebû 'Abdullâh Muhammed b. Sa'îd. *Zeylu Târîhi Bağdâd*. Dâru'l-Garbi'l-İslâmî: Beşşâr 'Avvâd Ma'rûf, 2006.

- İbnu's-Şa'âr, Ebu'l-Berekât Kemâluddîn el-Mubârek b. Ebî Bekr Ahmed b. Hamdân el-Mevsilî. *Qalâ'idu'l-Cumân fî Ferâ'idî Şu'arâ'i Hâze'z-Zamân*. Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-'ilmiyye, 2005.
- İbnü'l-İmâd, Ebü'l-Felâh Abdülhay b. Ahmed b. Muhammed. *Şezerâtu'z-Zeheb fî Ahbâri Men Zeheb*. thk. Mahmûd el-Arnâvût. Beyrût: Dâru İbn Kesîr, 1. Basım, 1986.
- Kartâcînî, Ebü'l-Hasen Hâzım b. Muḥammed. *Minhâcu'l-Buleğâ' ve Sirâcu'l-Udebâ'*. b.y.: y.y., ts.
- Kazvînî, Ebu'l-Meâlî Celâluddîn el-Hatîb Muhammed. *el-İzâh fî 'Ulûmu'l-Belâğâ'*. thk. Muhammed Abdulkadir el-Fâdilî. el-Mektebetu'l-'Asriyye, 2013.
- Kehhâle, Ömer Rıza. *Mu'cemu'l-Muellifîn*. Beyrut: Daru İhyai't-Turasi'l-Arabî, 2002.
- Kurtuluş, Rıza. "İbn Uneyn". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 20/429. İstanbul: TDV Yayınları, 1999.
- Makrîzî, Ebû Muhammed (Ebü'l-Abbâs) Takıyyüddîn Ahmed. *el-Mukaffâ'l-Kebîr (et-Târîhu'l-Mukaffâ, el-Mukaffâ fî Terâcimi Ehli Mısır ve'l-Vâridîne İleyhâ)*. Beyrut: Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, 2. Basım, 2006.
- Munzirî, Ebû Muhammed Zekiyyuddîn Abdulazîm b. Abdilkavî b. Abdillâh. *et-Tekmile li-Vefeyâti'n-Nakale*. Beyrut: Muessetu'r-risâle, 2. Basım, 1981.
- Sekkâkî, Ebû Ya'kûb Yûsuf b. Ebî Bekr b. Muḥammed. *Miftâhu'l-'Ulûm*. Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-'ilmiyye, 1407/1987.
- Sıbt İbnu'l-Cevzî, Ebu'l-Muzaffer Şemsuddîn Yûsuf b. Kızıoğlu et-Turkî el-Avnî el-Bağdâdî. *Mir'âtu'z-Zamân fî Târîhi'l-A'yân*. Dımaşk: Dâru'r-risâleti'l-'ilmiyye, 2013.
- Şâyib, Ahmed. *el-Uslûb*. Mısır: Mektebetu nahdati'l-Mısriyye, 12. Basım, 2003.
- Uleymî, Ebu'l-Yumn Mucîruddîn Abdurrahmân b. Muhammed b. Abdurrahmân el-Uleymî el-Makdisî el-Hanbelî. *et-Târîhu'l-Mu'teber fî Enbâ'i Men 'Aber*. thk. Nuruddîn Tâlib. Suriye: Dâru'n-Nevâdir, 2011.
- Üstün, Mahmut. *Mersiye Şiirinde İslam'ın İzleri ve Hz. Peygamber'e Yazılmış Bazı Mersiyeler*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016.

Yâkût el-Hamevî, Ebû ‘Abdullâh Yâkût b. ‘Abdullâh er-Rûmî. *Mu‘cemu’l-Buldân*. Beyrut: Dâru Sâdır, 1995.

Yâkût el-Hamevî, Ebû ‘Abdullâh Yâkût b. ‘Abdullâh er-Rûmî. *Mu‘cemu’l-Udebâ = İrşâdu’l-Erîb ‘ilâ Ma‘rifeti’l-Edîb*. thk. İhsân ‘Abbâs. 7 Cilt. Beyrut: Dâru’l-Ğarbi’l-İslâmî, 1414/1993.

Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân. *Târihu’l-İslâm ve Vefeyâti’l-Meşâhiri ve’l-A’lâm*. thk. Ömer Abdüsselâm et-Tedmürî. 52 Cilt. Beyrût: Dâru’l-Kitâbi’l-Arabî, 2. Basım, 1993.

Zehebî, Ebû ‘Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Aḥmed b. ‘Osmân. *Siyeru A‘lâmi’n-Nubelâ’*. Kahire: Dâru’l-Ḥadîs, 1427/2006.

Zemahşerî, Ebû’l-Kâsım Mahmûd b. ‘Amr ez-. *Esâsu’l-Belâġa*. thk. Muḥammed Bâsil ‘Uyûnu’s-Sevd. Beyrut: Dâru’l-Kutubi’l-‘İlmiyye, 1419/1998.

Ziriklî, Ebû Gays Muhammed Hayrüddîn b. Mahmûd b. Muhammed b. Alî b. Fâris. *el-A‘lâm Kamûsu Terâcimi li-Eşheri’r-Ricâl ve’n-Nisâ*. 8 Cilt. Beyrût: Dâru’l-İlim li’l-Melâyîn, 15. Basım, 2002.

Etik Beyan / Ethical Statement

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Yazar(lar) / Author(s)

Şemsettin UÇKAN

Finansman / Funding

Yazar bu araştırmayı desteklemek için herhangi bir dış fon almadığını kabul eder.

The author acknowledges that received not external funding support of this research.

Çıkar Çatışması / Competing Interests

Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan ederler.

The author declares that he have no competing interests.